

A watercolor-style portrait of a young woman's face, rendered in shades of yellow, brown, and black. The background is a textured, mottled mix of these colors. A faint Star of David is visible on the right side of the image.

BESTSELER

vydavateľstvo

Odsúdená pre život

ŠOŇA REBROVÁ

VOJNA • KONCENTRAČNÝ TÁBOR • STRATA RODINY • ŽIVOT JE BOJ

Odsúdená
pre život
SOŇA REBROVÁ

Soňa Rebrová
Odsúdená pre život

Copyright © by Soňa Rebrová
Cover design © by Katarína Skalková
Illustration © Shutterstock
Slovak edition © by BESTSELER

BESTSELER

vydavateľstvo

ISBN: 978-80-969968-1-0

Príbehy v tejto knihe vychádzajú zo skutočných udalostí. Ich časový sled a miesta, na ktorých sa odohrávajú, sa však nemusia zhodovať. Prostredníctvom hlavných postáv román sleduje osudy viacerých osôb. Mojou snahou bolo priblížiť čitateľom život v koncentračných táboroch počas vojny. Podľa prieskumov je zrejmé, že mladí ľudia majú čoraz menej informácií o tom, čo všetko sa v nich dialo. Na toto hrôzostrašné obdobie v našich dejinách by sme však nemali zabúdať. Malo by byť mementom, aby sa v budúcnosti nič podobné viac nezopakovalo.

Ďakujem Sandre Wagnerovej za pomoc v otázkach judaistiky.

„Ľudia okolo nás sú zrkadlom nás samých. Keď padáme, prepadáme sa i vrstvami ľudí. Na dne stretáme len tých, ktorí sú tam takisto sami, zlomení, potupení.“

Koncentračný tábor, november 1943

Musím vydržať, musím vydržať, opakovala si Sára dookola, akoby to bola mantra, ktorú keď viackrát zopakuje, stane sa skutočnosťou.

Pršalo a bolo sychravo. Niečo cez päť stupňov nad nulou, patrilo by sa mať kabát, ešte lepšie aj priplášť. Sára však bola nahá. Triasla sa od vyčerpania a chladu. Z neba sa valili prúdy dažďovej vody a zmývali jej slzy z líc. Sladká voda sa miešala so slanou a ona prehŕtala vlastné sliny, slzy a sople. Nemohla si ich zmyť, pretože stála v daždi s rukami nad hlavou a ak by ich spustila, hrozilo by, že ju pošlú do plynu alebo zastrelia.

Stála na kontrolnom apeli spolu s ďalšími ženami z ich baraku. Už vyše dvadsať minút držali ruky nad hlavou, v chladnom novembrovom počasí sa triasli, ale nedovolili si ani pípnuť.

Sára vycítila, že prvé ženy to vzdali. Prezradili jej to ich porazenecké vzdychy. Spustili unavené ruky dolu popri tele a čakali, čo príde. Nasledoval úder do tváre alebo kopanec do brucha, hneď za tým rana guľkou rovno do čela.

„Prásk!“ ozvalo sa.

O minútu znova: „Prásk!“

Ubehlo desať minút a ozvalo sa šesť ďalších prásknutí. Sára sa pri ostrom zvuku vždy strhla a za-

vrela oči. Nemohla sa otočiť a pozrieť sa, ktorá žena si to odniesla. No vlastne ani nemusela... Už sa nebála, že príde o nejakú svoju kamarátku ako na začiatku. Nijakú nemala. Všetky, ktoré spoznala v tomto tábore a spriatelila sa s nimi, už zahynuli. Preto sa radšej so žiadnymi novými ženami nerozprávala, ani nenadväzovala hlbší kontakt. Zoznámila sa, pozdravila, ale to bolo všetko.

Mladý dôstojník ukázal smerom ku krematóriu a kývol trom ženám, aby mŕtve naložili na vozík. Prizeral sa, ako sa bezmocne pasujú s ťarchou tiel a prácne ich nakladajú na vozík. Tu sa vzpriečila ruka, tam sa noha zasekla do kolesa vozíka. Ženy nevládali, ale nedovolili si neposlúchnuť.

„Pridajte, lemry!“ skríkol na ne. Vojaci ani on si s nimi predsa nebudú špiniť ruky, mohli by sa niečím nepríjemným nakaziť.

„Je vás tu dosť a zajtra príde nový transport. Nepotrebujeme slabých a neduživých! A vlastne,“ zamyslel sa, „môžete byť radi, ak sa postarám o koniec vášho trápenia,“ uchechtol sa.

„Veď ja som vlastne taký ľudomil, že?“ zamyslel sa a dohorievajúci konček cigarety priložil na prsník najbližšej ženy a uhasil ho.

Pevne stála ani sa nemykla, a jeho tvár sa rozťahla v spokojnom úsmeve.

„Pekne vás mám vycvičené! Poslúchate na slovo, ani nepípnete,“ sebavedome precedil pomedzi zuby a zapálil si ďalšiu cigaretu.

Jeho podriadení kývli ženám s vozíkom, aby s ním odišli do krematória. Stuhnuté ruky si takmer necítili a kolesá vozíka sa v blate zabárali. Nedalo sa ním ani hnúť, a tak ich vojaci bili pažbami do chrbtov, aby pridali do tempa.

„Schnell, schnell!“ vykrikovali povely.

Nakoniec sa ženám podarilo vozík rozhýbať a s vypätím všetkých síl šli na miesto na konci tábora, odkiaľ stúpali kúdoly horúceho dymu. Miesto, odkiaľ už nebolo návratu. Všetci v tábore to vedeli. Aj tie ženy, čo spustili ruky. Dobre vedeli, čo sa s nimi stane. Už im to však bolo jedno. Čokoľvek bolo lepšie ako vydržať muky, ktoré tu museli neprestajne podstupovať.

Áno, aj smrť bola lepšia.

Musím to vydržať! opakovala si už po stý raz Sára. Nevedela odhadnúť, ako dlho tam už stojí a nevedela odhadnúť ani to, ako dlho to ešte vydrží. Ruky držala nad hlavou a už si ich ani necítila. Od bolesti sa jej chcelo kričať. Hrýzla si pery do krvi, aby to neurobila a nepritiahla na seba pozornosť.

„Prásk!“ ozvalo sa spoza nej.

Celé telo sa jej triaslo, ruky vypovedávali službu a jej najväčším želaním bolo môcť ich zložiť. No nemohla. Do svalov sa jej zabodávali tisíce ihličiek, ruky boli z minúty na minútu ťažšie a muky neznesiteľné. Mala pocit, že na každom ramene má zavesené vedro plné vody a každou minútou jej doň dolievajú ďalšiu. Bolo to na nevydržanie. Sama pri-

tom nevedela, prečo to nechce vzdať. Ved' nemám už žiaden dôvod žiť! Prečo ešte stále bojujem? pýtala sa sama seba. Mala pocit, že jej ide len o to, aby mladému dôstojníkovi nedopriala pocit zadosťučinenia, že odrovnal ďalšiu ženu.

Prežiť jej zjavne pomáhala nenávisť. A viera... Stále totiž dúfala... v zázrak... V nemožné. Hoci o osude svojich najbližších nevedela takmer nič, stále verila, že niekto z nich by tieto hrôzy prežiť mohol. Aspoň jeden...

Aby prežila, upriamila pozornosť na mladého dôstojníka, ktorý stál pred nimi v teplom kabáte. Ach, ako ho nenávidela!

Mal všetko, o čo ona prišla. Jedlo, teplý kabát... a rodinu.

Predstavovala si jeho pekný život – teplé obedňajšie jedlo, večernú hru s deťmi a nočné milovanie s manželkou – a neznášala ho ešte viac. On má všetko, čo jej vzali. A ani si to nejako veľmi nevážil! Hoci len ten hrejivý kabát, čo má na sebe... Ako rada by sa doň zababušila! Predstavovala si, že mu ten kabát strhne z pliec a zavinie sa doň – ešte do teplého kabáta – z tela mladého, dobre živeného dôstojníka. Vyhriaty, nepremokavý kabát... Mať zase ten pocit, že ju niečo zohrieva, že je človeku teplo. Ten pocit nezažila už poriadne dlho.

Dôstojník pofajčieval cigaretu a desiatnik mu navyše držal nad hlavou veľký dáždník. Nenávisť v nej stúpala každým okamihom.

Všetko jej zobrali!
Dôstojnosť.
City.
Krásu.
Rodinu.
Malý bytík, v ktorom žili.
Obchod, ktorý ich živil.
Manžela, ktorý ju miloval.
Dcéрку, ktorá jej rástla do krásy.
Obe babičky.

A on?! Mladý oficier sa tu každý deň pretŕčal v plnej kráse, plný sebavedomia a nápadov, ako by sa ešte dalo ublížiť. Bol mladý, krásny, vždy upravený a v pohode.

Sviniar! najradšej by zvrieskla.

Hádam len tá nenávisť, ktorá v nej zo dňa na deň rástla, ju z týždňa na týždeň udržiavala pri živote. Tá malá iskierka nádeje, že raz bude mať možnosť to všetko vrátiť!

Kým dôstojník fajčil drahé cigarety a užíval si všetky výhody svetáckeho života, ona spoznávala druhú stránku života v tábore.

Za tie mesiace, čo v ňom strávila, prišla o svoje krásne dlhé vlasy siahajúce po pás. Na hlave mala len spleť kratučkých zauzlených špinavých vlasov a v nich ako bonus vši. Hrýzli ju cez deň, v noci. Nebolo pred nimi úniku. Svrbelo ju celé telo. Celkom sa vyhádzala, pleť zosivela a stenčila sa na pergamen. Sára vychudla na kosť a jej kedysi živé oči stratili

všetok lesk. Pripadala si – nie, nepripadala si – ona BOLA špinavá, mastná, nevyspatá, hladná, uzimená. Nepamätala si, kedy jej naposledy bolo teplo, kedy sa cítila najedená alebo aspoň dôstojne.

Za tie mesiace v koncentráku stratila všetky zábrany. Ak priniesli jedlo, vrhla sa naň bez ohľadu na ostatné ženy. Bolo ho málo a aj tie potraviny, ktoré do tábora priviezli, sa kazili v špinavých skladoch alebo ich rozkradli velitelia.

„Čakaj!“ buchla lyžicou po prstoch staršiu paniu, ktorá sa chcela najesť, ale bola príliš pomalá. Sára vedela, že jej dni sú spočítané, a preto na ňu nemusela brať ohľad. Málokto starší nad štyridsať rokov tu prežil dlhšie ako dva až tri mesiace.

„Aspoň ti skrátim čas trápenia,“ zahundrala si Sára popod nos a ani sa nepozrela do utrápených očí hladnej ženy. Za tie mesiace sa stala doslova zvierat'om. V snahe prežiť stratila akúkoľvek zdržanlivosť. Nemala výčitky, keď trpezlivo striehla, až žena so zápalom pľúc ležiaca nad ňou zomrie. Nespala celé dni, aby sa toho okamihu dočkala, aby získala jej miesto na hornej prični. Lepšie miesto, kde nešlo až tak o život ako na dolných pričniach.

Spomienky na to, čo všetko už zvládla, a nenávisť k dôstojníkovi, čo sa pred ňou producíroval, jej vliali nové sily do paží, ktoré už viac než štvrt' hodiny držala nad hlavou. Triasli sa, ale zatiaľ držali.

Mladý dôstojník (ak by nebola vojna, povedala by, že celkom sympatický, ale vojna bola, a tak moh-

la povedať len – mimoriadne krutý a vyžívajúci sa v utrpení druhých), už hádam stýkrát prešiel popred „svoje“ ženy a kochal sa pohľadom na nahé, trasúce sa telá, po ktorých stekal dážď.

„Hádam by som mohol povedať, že je to až poetické,“ uvažoval nahlas. „Ako im mokré kvapky stekajú po tele, akoby ich umývali. Vyzerajú krásne čisté.“

Neznášal, keď boli ženy špinavé. Aj preto ich nechal na daždi stáť dlhšie, než pôvodne plánoval.

Páčil sa mu pocit moci, ktorý nad ženami mal, a vychutnával si ho. Na jeho vkus boli príliš vychudnuté, ale niektoré boli pekné. Zastal pred Sárrou a pohľadom sa popásal na jej bradavkách, špicatých od zimy.

Vtiahol do pľúc cigaretový dym a vyfúkol jej ho do tváre.

„Nech máš aj ty trochu nikotínu,“ uchechtol sa, „keď som už taký ľudomil,“ spomenul si na výraz, ktorý práve objavil.

Sára sklopila zrak, aby ho ničím nevyprovokovala. To ho však nazlostilo ešte viac.

„Pozri sa na mňa, ty sviňa!“ zrúkol a Sára sa mu pozrela do očí. Nevidela v nich ani štipku ľútosti, len chladnú vypočítavosť a nekonečnú zaujatosť mocou.

Dôstojník nepovedal nič. Podišiel k nej bližšie a z celej sily ju štipol do bradavky. Bolelo ju to. Strašne to bolelo, ale prinútila sa nezjajknúť. Z celej sily si zahryzla do jazyka.

„Páčilo sa ti to, však?“ spýtal sa a dlaňou v čiernej rukavičke jej nadvihol bradu, aby sa jej mohol pozrieť do očí.

„Páčilo,“ šepla Sára, lebo vedela, čo chce počuť. Iná možnosť neprichádzala do úvahy.

Dôstojník sa rozrehotal a rukou ju potľapkal po líci.

„No, no, veď keby si nebola taká špinavá, mohli by byť aj viac. Ale máš smolu,“ povedal sebavedome a zrazu ho prestala zaujímať. Uhasil náhle cigaretu na jej pleci – ani nejokla – a premeral si hlúčik vydesených žien.

„Držte tie ruky poriadne nad hlavou!“ zrúkol a orlím zrakom si premeral skupinku. Dve z nich už dlhšie nezvládli ťažké údy a spustili ich. Čakal len na to. Jednu s potešením zastrelil a druhú poslal tam, kde je jej miesto. Do plynu, k várke Židov, ktorá práve prišla. Odkráčala porazenecky v sprievode vojakov so sklonenou hlavou. A tak sa mu to páčilo. Každý predsa vedel, že to nie sú ľudia, ale len slabá nezaštepená odroda.

Ako plánky, ktoré rastú na divej jabloni. Malé, trpké a nevydarené. Jeho úlohou bolo zem od tejto pliahy oslobodiť a ponechať tu len veľké, vydarené jablká. Superodrodu, superrasu. A zatiaľ mu to išlo celkom dobre.

Trvalo ešte pätnásť minút, kým sa zbavil ďalších piatich žien a prestalo ho to všetko baviť.

„Pripažiť!“ zvriskol nečakane a Sára sa rozplakala úľavou. Ramená jej tak stuhli, že rukami

nemohla takmer ani pohnúť. Boli opuchnuté, neforémné a akoby ani neboli jej. Necítila si ich, a tak si len habkavo pritisla mokré šaty k sebe. Teda aspoň dúfala, že si ich pritisla.

Rozhodla sa, že sa oblečie sa v baraku, keď sa v jej rukách opäť rozprúdi krv. Vedela, že to budú strašné muky – veď takýto apel nezažila prvýkrát. Vedela však aj to, že prežila. Tentoraz.

Cestou do baraku si dovoľila malú spomienku na svoj teplý a hrejivý domov. Na život predtým. Odohral sa akoby pred sto rokmi, hoci odvtedy ubehlo len pár rokov. Už si ani nevedela predstaviť, aké to je normálne žiť, mať rodinu, prácu. Manžela, v ktorého náručí sa môžete večer zohriať. Starú mamu, ktorá vám navarí skvelú večeru. Dcéрку, ktorá sa stále usmieva a šteboce. Prácu... priateľov... jedlo...

Hoci prišla o všetko, o svoje spomienky nie. Tie jej totiž zobrať nemôžu.

Essen, Nemecko, október 1938

V tehlovom dome na Hilfestrasse v Essene vládol 7. októbra 1938 navonok pokoj. Dvojposchodový dom v radovej zástavbe bol schovaný pod obrovským košatým gaštanom a zozadu mal malú trojárovú záhradku. Slnko už prešlo svoju púť z prvej polovice neba na druhú a začalo sa skláňať k zemi. Jeho jesenné lúče už slabli, ale stačili ešte vyhriať zem vlhkú od dažďa z predchádzajúcej noci. Pod gaštanom bol chladnejší tieň, ktorý sa nachyľoval už aj k zadnej časti domu, k záhradke.

Tam bolo, na rozdiel od prednej časti domu, naozaj veselo. Práve totiž bola v plnom prúde oslava tretích narodenín malej Rút.

Dievčatko so zlatistými vlasmi a modrými očami po svojom ockovi navonok nezapadalo do ich rodiny, v ktorej prevládali typické židovské tváre. Tmavé vlasy, tmavé oči, veľké nosy, jarmulka na hlave. Všetci ju však zahrnovali veľkou láskou, ktorú k tomuto zlatovlasému zlatičku pociťovali.

Rút vo svojom veku ani najmenej nepociťovala, že sa niečím odlišuje. Svoju rodinu ľúbila takú, aká bola. Pokojnú a starostlivú starú mamu Rachel, usmievavú mamu Sáru, niekedy zodpovedného a inokedy tak trochu bláznivého ocka Hansa. Ujov i tety z prvého či druhého kolena, ktorých bolo u nich

vždy plno. Všetci sa už dávno zmierili s tým, že ich Sára sa vydala za muža, ktorý nebol Žid. Najprv to bol pre rodinu trochu šok, ale napokon sa všetko ako si utriaslo. Nikdy svoje náboženstvo až tak neriešili. Necítli sa nijako výnimočne za to, že sú Židia. Chodili do iného kostola ako katolíci, neslávili Vianoce a možno mali iné zvyky. Boli však takí istí ľudia ako ostatní. Ich rodina žila na Hilfestrasse už desaťročia predtým. V posledných rokoch však nálada proti Židom doslova hustla a zrazu sa cítili v spoločnosti ako tŕň v oku. Nevedeli prečo – svoju prácu vykonávali poriadne, nikoho nikdy neoklamali. Sárin manžel Hans v pokoji viedol obchod, ktorý prevzal po smrti jej starého otca. Všetko išlo navonok tak ako dlhé roky predtým.

A predsa... Niečo sa menilo. Neustále a vytrvalo. Pomaly a nenápadne, akoby sa nad celou zemou vo vzduchu zjavil veľký čierny mrak, ktorý čoraz viac černel a nakláňal sa k zemi. Nálada v ich okolí hustla. Vždy častejšie počúvali narážky na to, kto sú, čomu veria. Niektorí známi s nimi pomaly prerušili kontakty. Ľudia sa prestávali usmievať, často reagovali podráždene.

Sára vedela, že niečo nie je v poriadku, ale nedokázala urobiť nič preto, aby sa to zmenilo. Dokázala sa len naďalej usmievať a byť milá – tak ako doteraz, dúfajúc, že úsmevom a láskavými očami prebije negatíva okolo nich. Že ak sa ona bude usmievať, aj druhí sa na ňu usmejú. Nefungovalo to.

No v tento krásny deň sa rozhodla všetko hodiť za hlavu. Jej dcérka Rút oslavuje tretie narodeniny! Usmiala sa na ňu a s láskou ju usmernila k darčeku, ktorý ešte nerozbalila.

Malá sa rozchichotala a vrhla sa odbaľovať v látke zabalený posledný darček. Zhikla, keď objavila, čo v ňom je. Oči sa jej rozžiarili pri pohľade na krásnu, ručne šitú bábiku, ktorú pre ňu stará mama Rachel s láskou šila po nociach.

„Tá je krásna,“ smiala sa a objímala bábiku malými bucl'atými rúčkami. Odhrnula jej vlasy z čela a pozorne sa jej zahľadela do tváre.

„Vyzerá ako ja, však, mami?“

Sára sa usmiala na svoje malé zlatičko a prikývla:

„Áno, ako ty, zlatko.“

„Aj sa volá ako ja?“

„Hm, asi ešte nemá meno. Musíš jej nejaké vybrať,“ navrhla Sára.

„Je neviem aké,“ zosmutnela Rút. „Čo ak jej vyberiem zlé meno a nebude sa jej páčiť?“ Plačlivo zošpúlila ústočká a vyzeralo to, že sa rozplače.

Vtom šikovne zasiahol ocko Hans.

„Počkaj, ja sa bábiky opýtam, ako sa volá, možno mi to pošepká,“ navrhol, zobral bábiku do rúk a pritisol si ju k ušiam, naznačujúc, že počúva. Pozorne prikyvoval, usmial sa a vložil bábiku späť do Rúti-nych rúk.

„Volá sa Judith, povedala mi to.“

Rút ostala stáť s otvorenými ústami a potichu šepala.

„Naozaj si s ňou hovoril?“

„Iba trošku. Len mi našepkala,“ usmial sa ocko a postrapatil dcérke jemné vlásky.

Rút chytila do rúk malú bábiku a zbožne pozrela na svojho ocka. Sára ho odmenila láskyplným pohľadom, pretože vždy vedel, ako zachrániť situáciu.

„Judith,“ šepala malá a vzápätí zvyškla: „A teraz príde na rad torta!“

Schytila bábiku a vrhla sa k stolu, na ktorom ležala vyzdobená torta v tvare srdca s tromi malými sviečkami.

„Zapáliš ich, prosím ťa, ocko?“ zaševelila prosebným hláskom. Rodičia ju vždy viedli k slušnosti a zatiaľ mali pocit, že sa im to darilo.

„Samozrejme, srdiečko, hneď som spat’,“ usmial sa Hans a otvoril dvere vedúce z kuchyne na terasu. Natiahol ruku, pošmátral vzadu za pecou a vytiahol pripravené zápalky. Už sa chystal odísť, keď sa ozval ohlušujúci rachot a začul zvuk padajúceho skla. Rýchlo si zakryl rukou tvár a počkal, kým spľška sklenených črepov doznie. Dva ho škrabli na tvári, ale nebolo to nič, čo by sa nedalo vydržať.

Keď otvoril oči, na dlážke zbadal približne osemcentimetrový, zablatený kameň.

„Už tretí tento rok!“ vzdychol si Hans a vzápätí si uľavil smerom k oknu: „Vráti sa vám to! Všetko sa vám raz vráti!“ a ukázal im zat’atú päšť, aj keď vedel, že ten hlupák alebo tí hlupáci, čo mu hodili do okna kameň, sú už dávno preč.

„Čo je to tam za rachot, zlatko?“ ozvala sa z terasy Sára a Hans rýchlo vymýšľal výhovorku, aby nepokazil Rút krásny narodeninový deň.

„Ále, išiel som okolo okna, šmykol som sa, a pohár mi z ruky vyletel rovno do okna. Rozbil som ho, prepáč,“ zmohol sa na najlepšie vysvetlenie, na aké prišiel.

Sára ostala na chvíľu ticho a potom povedala len:

„Rozumiem.“

A Hans vedel, že naozaj porozumela.

Vzal škatuľku do rúk, oprášil si ruky a dlhými krokmi sa vrátil späť do záhrady.

„Ocko, ty si ale nešikovný,“ uvítala ho Rút a vzápätí už našťastie sústredila svoju pozornosť na tortu. Tlieskala ručičkami, keď sviečky zapaloval. Smiala sa a tešila, a keď rodičia zbadali široký úsmev na jej tvári, na malý okamih zabudli na všetky príkoria, ktorých si v poslednom čase zažili viac než dosť. Boli radi, že sa im doteraz podarilo Rút od nich ochrániť. Drobná dievčinka obdarila dav príbuzných širokým úsmevom a našpúlila ústočká.

„Pozor, fúkam!“ zavelila, aby na seba pritiahla pozornosť.

Bola na to zvyknutá: ako jedinému zlatovlasému slniečku sa jej v mori tmavých hláv dostávalo väčšej pozornosti než iným deťom, hoci ona sama si to ešte neuviedomovala. Pre ňu to bolo normálne.

„Tak teda fúkaj!“ zavelila Sára. Rút sa nadýchla a z plných pľúc vyfúkla. No hoci fúkala, ako vládala,

zjavne nie celkom správnym smerom a jedna sviečka stále horela.

„Fú-kaj, fú-kaj, fú-kaj,“ začalo skandovať príbuzenstvo a za hromadného pokriku sa Rút nadýchla ešte raz a jedným dychom zhasla poslednú sviecu. Ozval sa veľký potlesk, hromadné ujúkanie a pískanie. Rút sa postavila vedľa stoličky, do oboch rúk si chytila sukničku, nadvihla ju a obradne sa poklonila.

Všetci sa ako na povel rozosmiali a Sára pobozkala Rút na líčko. Zdvihla ju na ruky a ticho jej pošepkala.

„Lúbim ťa, moje dievčatko. Všetko najlepšie k narodeninám!“

Potom ju stisla, ako len vládala, až sa Rút začala od mamy odtíkať.

„Nechaj ma, mami, teraz musíme nakrájať tortu,“ vyhlásila zodpovedne a šikovne sa jej vyšmykla z objatia. Pozorne sledovala ocka, ako krája tortu a všetky kúsky osobne rozdelila zhromaždeniu teta a ujov, každému zvlášť na malom porcelánovom tanieriku.

„Dobrá chuť,“ popriala vychovane a odmenou jej bola odpoveď: „Ďakujem, Rút. Všetko najlepšie k narodeninám!“

Sára sa zatiaľ potichu vytratila do kuchyne pozmetať črepy a na okno natiahla priesvitnú fóliu, ktorú mali nachystanú pre tento prípad v špajze. O pár minút bola už späť v záhrade.

Práve včas, aby videla, že Rút už rozdala všetky

kúsky torty a až potom vzala do rúk svoj tanierik a pustila sa prídel chutnať. Položila si ho na kolená, ešte predtým si na ne položila bielu šatku, aby sa nezašpinila. Jednou rukou si pridržala tanierik, do druhej chytila vidličku a pustila sa spôsodne tortu naberať.

„Aká je len dobrá,“ krútila neveriacky hlavou a pchala do malých ústočiek jeden kúsok za druhým. Šaty si nezašpinila, pretože si ich chránila šatkou, zato ústa mala jednu veľkú čokoládu. Vyzerala však šťastne a tak to nikto veľmi neriešil.

„Ospravedlňte ma, prosím, musím sa ísť umyť,“ vyhlásila po tom, čo skonzovala posledný kúsok a svojím vážnym tónom opäť rozosmiala celé osadenstvo domu.

Vzala mamu za ruku a spoločne odkráčali do kúpeľne upraviť malú dámu.

Rút im rástla do krásy, rozumovo bola vyspelejšia než na tri roky a prešpekulovaná bola až-až. Sára sa bála len toho, že jej niekto ublíži. V tomto náročnom období nevedela, čo môže od koho čakať a bolo jej ľúto, že jej usmievavé slniečko možno čakajú ťažké časy. Bola rozhodnutá svoje dievčatko od nich za každú cenu uchrániť.

V kúpeľni jej poumývala ústočka a ruky. Utrela ju a pobožkala, až to cmuklo.

„Ďakujem, mamička,“ zaspievala Rút spevavým hláskom, na chvíľku sa k nej privinula a odkráčala späť medzi hostí. Zábava bola v ten večer v plnom

prúde a Rút bola ako vždy stredobodom pozornosti.

S každým ujom, tetou, bratrancom či so sesternicou sa osobne rozlúčila a ako poďakovanie im spolu s mamičkou zabalila na cestu výslužku – kúsok obľúbeného koláča.

Keď večer dom stíchol, rodičia i stará mama Rachel odkváci od únavy do svojich kresiel. Rút, plná energie, však vyhlásila, že chce ísť ešte pozrieť prastarú mamu. Tá bývala len tri ulice od nich, ale vzhľadom na svoj úctyhodný vek 94 rokov už nevládala na oslavu prísť.

„Sľúbila som prababke, že prídem, sľúbila,“ nedala sa ničím odradiť od svojho zámeru.

Bolo od nej milé, že už v takom útlom veku myslela na druhých a na to, aby svoje sľuby dodržala.

„Ja s tebou pôjdem,“ vyhlásil napokon Hans, lebo nič iné robiť nemohol, a Sára prikývla. „Ja zase poumývam riad a stará mama mi pomôže odpratať veci zo stola – ak ešte vládze,“ pozrela smerom k svojej mame.

Tá súhlasila, ale s jednou podmienkou.

„Môže byť, ale ešte si trochu oddýchnem. Dopijem čaj, lebo mi už chladne a potom sa do toho pustíme. Aj ty si ešte chvíľu posed', dcéra moja, nemusí byť všetko hotové naraz. Dnes sme mali naozaj peknú oslavu, a tak si ju treba ešte chvíľu vychutnať. Robiť môžeme aj neskôr.“

Sára si teda ešte unavene sadla a Hans obliekol Rút do tenkého kabátika, pomohol jej obuť si čižmičky a vo dverách sa rozlúčil.

„O chvíľku sa vrátíme!“

Kým stihol zavrieť dvere, ešte sa plesol po hlave a vrátil sa pre pár koláčov.

„Nepôjdeme k nej predsa s prázdnyimi rukami, no nie?!“ spýtavý pohľad nasmeroval k svojej manželke a svokre. Schytil dózu na sušené keksy, vložil do nej pár chutných koláčikov a zobral ju do pravej ruky. Do ľavej vložil Rútinu rúčku, zamával rukou so škatuľou a jedným voľným prstom ešte potichu zavrel dvere.

Vonku svietilo slnko, ale jesenné večery už začínali byť chladné. Dózu s koláčmi vopchal pod ruku, napravil si golier na kabáte a zababušil sa do šálu.

„Nie je ti zima, Rúť?“ pozrel na svoju dcérku, ale tá pokrútila hlavou.

„Je mi dobre.“

Chvíľu potichu kráčali, každému sa hlavou prehánali iné myšlienky. Rúť myslela na svoje darčeky a na to, ako sa prababka poteší, keď k nej príde. Hans sa tešil z vydarenej oslavy a zároveň dumal nad tým, ako sa život začína meniť a on s tým nemôže nič robiť.

Pohľadom prešiel po malom obchodíku s látkami a zbadal, že je na ňom namaľovaná veľká židovská hviezda. Výklad bol rozbitý. Zákazníci prestali chodiť. Tak, ako prestávajú chodiť aj do jeho obchodu. Síce nebol Žid, ale mal za ženu Židovku, a to bol vraj tiež veľký hriech.

Vzdychol si. Dúfal, že jeho dcéry sa žiadne zmeny nedotknú, že k žiadnej vojne, o ktorej hovorili jeho

kamaráti, nikdy nepríde a všetko sa akosi utrasie. Odkiaľ sa v ľuďoch tá nenávisť môže brať a kedy jej bude koniec?

Takto v tichu dokráčali až k prababkinmu domu. Rút zaklopkala na dvere a trpezlivo čakala, kým v hale zaznejú šuchtavé kroky starej ženy a príde im otvoriť.

„A čo vy tu robíte?“ splasla rukami, keď zbadala svoju pravnučku s Hansom pri dverách. Celkom už zabudla, že malá má dnes narodeniny.

„Prišli sme ťa pozrieť, prababka. Ja mám totiž dnes narodeniny!“ vyhlásila Rút dôležito a starej pannej sa rozťahli ústa do bezzubého úsmevu.

„Úplne mi to vyšumelo z hlavy, babe bláznivej,“ pošúchala si prababka čelo a pootvorila dvere. „Ved' tam nestojte, poďte dnu! Už je zima,“ striasla sa.

Hans s dcérou vošiel do tmavej predsienky, kde to bolo trochu cítiť zatuchlinou, a prastarká Rút silno stisla. Ako len bola kedysi proti tomu, aby sa mladí vzali, a teraz jej toto malé zlatíčko robí takú veľkú radosť.

„Hoci som na chvíľu zabudla, že máš narodeniny práve dnes, na darček som nezabudla,“ povedala, napraviaiac malej anjelské kučierky za uškom a rukou ukázala na príborník. „Tam, v prvom šuflíku. Vyber to, rýchlo.“

Rút priskočila k nábytku a otvorila prvú zásuvku. Našla v ňom malú obálku a na nej niečo napísané veľkými tlačnými písmenami.

„R...ú...t,“ prečítala nahlas, lebo to jediné prečítať vedela.

„To je pre mňa, prababka?“

„Pre teba, dievčatko, len pre teba. Otvor to. No a ty, nestoj tu len tak, pomôž jej,“ obrátila sa na Hansa. Ten podišiel k dcére a obálku opatrne roztrhol. Našiel v nej detailne vypracovanú jemnú retiazku zo zlata s malým príveskom v tvare srdca.

„To ste nemuseli... Je na to ešte mladá,“ krútil hlavou, ale Rút mala iný názor.

„Nie som! Páči sa mi... Je pre mňa!“ vysvetľovala ockovi dôležito a poprosila ho, aby jej ju zapol na krk.

„Nechaj starú ženu, nech robí radosť takým spôsobom, aký uzná za vhodné,“ pozrela prastarká múdrymi, hoci unavenými očami, rovno do Hansových oblačíkovomodrých očí. Sklopil zrak, uznajúc svoju porážku.

Nechcel starkej ani Sáre kaziť radosť, veď dnes je oslava. A tak, hoci sa mu zdal darček príliš drahý pre také malé dieťa, upevnil Rút retiazku okolo krku. Malé srdiečko presne zapadlo do jamky medzi kľúčnymi kosťami a zatrblietalo sa.

„Ďakujem, prababka! Budem ho stále nosiť, sľubujem!“ vrhla sa Rút okolo pása starej ženy. Nevedela, prečo sa jej to srdiečko tak páčilo, jednoducho ho chcela mať.

Mala veľmi rada svoju prababku, pretože vedela rozprávať ohromne napínavé rozprávky a príhody zo svojho života, ktoré sa Rút zdali niekedy úplne

neuveriteľné. Nevedela si predstaviť, že keď bola prababka malá, neexistovali nijaké autá, ani žiadne telefóny. Oni síce tiež auto nemali, ale po meste ich už jazdilo veľa.

Prababka rozprávala Rút, ako kedysi so svojim mužom plávala na parníku a videla ďalekú Ameriku... Alebo ako išli až do Izraela a tam navštívili synagógu a videli múr nárekov. Rút jej príbehy fascinovali a prababka ich musela rozprávať stále dookola. Vedela, že hoci je prababka už niekedy veľmi unavená, nikdy neodmietla jej prosbu o nejaký nový príbeh. A veru ich mala naporúdzi veľa, vždy vytiahla dajaký nový, ktorý Rút očaril.

„Nos ju, zlatičko, na moju pamiatku, keď už tu ja nebudem,“ vzdychla si a obrátila sa na Hansa. „Mám už svoje roky a pamäť ani telo mi už neslúžia, veď vieš. Možno budem musieť už čoskoro ísť...“ dodala, naznačujúc, že tu už dlho nebude.

„A kam chceš ísť, prababka?“ vypúlila Rút očka. „Do Izraela?“ vzdychla zbožne. „Alebo do Ameriky?“ uprela na ňu veľké oči plné otáznikov.

Prababka sa strhla a pohľadila Rút po vláskoch.

„Možno aj tam. Pôjdem ďaleko, veľmi ďaleko. Ty sa však nič neboj, teba budem stále ľúbiť a dohliadať na teba,“ prisľúbila pravnučke.

„Aj ja na teba,“ povedala vážne Rút a obaja dospeli sa usmiali.

„A teraz už choďte. Je tu zima a nemám zakúrené, nechcem, aby ti dcéra nachladla,“ začala ich starká

vyháňať, snažiac sa zahnať slzy z očí. „Som rada, maličká, že si na mňa nezabudla a prišla si. A doniesla aj koláče. Ešte večer ich ochutnám.“

„No nedaj si veľa, aby ťa nebolelo bruško! Ja som si dala, a už ma bolí,“ pokrčila Rút čielkom a chytila sa za dievčensky vypuklé guľaté bruško.

Prababka s Hansom sa rozosmiali.

„Tak šup – šup utekajte domov! Nech ti mamin-ka navarí čajík a bude ti lepšie, uvidíš,“ prikázala a sklonila sa k Rút. Bielymi zvráskavenými stareckými rukami ju chytila za útle pliecko a vyšikovala k dverám. Bola by jej dala aj pusku na líce, ale nevládala sa už tak zohnúť, nuž jej len požehnala a zakývala na cestu.

Videla Hansa a Rút stáť pred dverami, zaliatych lúčmi zapadajúceho slnka, ako jej mávajú. Obaja sa šťastne usmievali, dvaja zlatovlasí modrookí ľudia, takí blízki jej srdcu.

Koncentračný tábor, november 1943

„Koniec apelu! Rozchod,“ zahulákal dôstojník a väzenkyne sa okamžite rozbehli mimo jeho dohľadu. Žiadna si nebola istá tým, čo si ešte vymyslí alebo do ktorej to len tak napáli. Alebo aké svinstvo vymyslí jeho žena.

Áno, jeho žena. Sára si pamätala, ako jej raz spolužívajúca rozprávala hrôzostrašný príbeh. Správy medzi väzňami sa šírili ako tamtamy, a každý vedel, čo sa kde udialo. Tento príbeh sa odohral asi pred rokom. Jedna židovská matka z Poľska sa odvážila žiadať dôstojníkovu ženu o pomoc.

„Dieťa má horúčku, prosím, pomôžte mi, ste predsa tiež matka,“ apelovala na ňu a ukázala jej malé dojča, ktoré stonalo v horúčkach. Nechceli ho vziať do provizórnej nemocnice, lebo bola beznádejne plná. Nemka na ňu chvíľu chladne pozerala, premýšľala. Napokon súhlasne prikývla. Zobrala dieťa na tretie poschodie na oddelenie pre deti. Matka sa sprvu šťastne usmievala. O pár okamihov sa jej úsmev zmenil na neveriacky úžas a potom paniku. Zbadala, ako sa otvorilo okno, žena položila jej dieťa na parapet a vysotila ho von. Bolo počuť krátky výkrik a pád. Matka sa k nemu okamžite rozbehla.

„Už nebude trpieť,“ zakričala dôstojníková žena

z okna a s nádychom irónie dodala: „Pomohla som vám dostatočne?“

Matka neodpovedala, len kvíliivo objala dieťaťko a tisla si ho na hrud'. Bolo mŕtve.

„Prečo to tak prežívate?“ spýtala sa jej chladne vrahyňa, keď o pár minút vyšla z baraku. Prišla k plačúcej žene, chvíľu sa na ňu pozerala a keď nedostala odpoveď, špičkou topánky do nej kopla.

Mykla plecami:

„Aj tak by sa dlho nedožilo. A možno sa ani vy nedožijete,“ a odkráčala preč s pocitom dobre vykonanej práce. Odvtedy sa ju nikto neodvážil popýtať o pomoc.

Nebolo tajomstvo, že keď mala zlé dni, striedala z okienka strážnej veže do väzňov. Vyberala si náhodne a ak trafila, hneď sa jej nálada zlepšila.

Sára si našla miesto mimo dohľadu veže, krytá svojím barakom. Bola vďačná, že sa apel skončil a mohla si sadnúť na tvrdú zem.

Našla si kúsok suchého miestečka, pod zadok zložila nevel'kú handru, ktorú našla ešte pred rokom, a starostlivo si ju strážila. Premýšľala, ako prežije ďalší deň. Do novej práce ju zatiaľ nepridelili a celý deň sa smela motať len okolo baraku. Čas preto ubiehal veľmi pomaly. Ohovárať nechcela, spomínať na blízkych tiež nie. Rozhovory o príbuzných boli tiché tabu. Príliš boleli.

Dlhé rozhovory o jedle, ktoré často viedli jej spolubývajúce, jej iba robili chuťky na to, po čom

túžila a čo nemohla mať. Väčšinou to boli úplne obyčajné veci. Veľké červené jablko. Racheline pečené buchty. Chutný falafel. Horúce zemiaky. Chrumková šábesová chala, horúce pečivo pripravované počas sviatkov.

Hneď ako sa jej v mysli vynorili spomienky na obľúbené jedlá, zaškváľalo jej v žalúdku a bolestivo ho stiahlo. Okamžite si prestala predstavovať všetky tie dobroty z Rachelinej kuchyne. To bol čas minulý. Teraz je tu súčasnosť.

„Boh ma skúša a ja musím vydržať,“ povedala si.

Väčšina ľudí v okolí barakov postávala, prechádzala sa a kula intrigy, aby im ubehol čas. Niektorí špicľovali, čo sa kde udialo, a tak každý pomerne presne vedel, aký transport prišiel, koľkí z neho sa zachránili a koľkí išli hneď do plynu. Často mali aj správy z vojny, nikto však nevedel, či sú pravdivé.

Život v tábore prebiehal podľa ustálených pravidiel. Človek však musel vydržať veľa.

Neustály hlad. Neznesiteľné svrbenie od vši a bích. Všadeprítomnú špinu a zápach.

Smrdelo všetko – spotené, dlho neumývané telá. Obnosené šatstvo. Hnisajúce a rozkladajúce sa rany. Neumyté zuby. Výkaly v latrínach (kde nebolo nič na utretie), a okolie barakov.

Najviac citelné to bolo v lete. Nielenže bolo horúco, že sa nedalo spať, ale všade strašne smrdeli výkaly. V daždivých dňoch sa všetci brodili po členky v hohnách zmiešaných s blatom. Mali síce vysoké

a tvrdé drevačky, v ktorých sa otrasne chodilo a boleli v nich nohy, ale ani tie im nepomohli, aby sa nezabárali. Nedávno chlapi museli na rozkaz vykopať odvodňovacie jamy, po chvíli však boli beznádejne plné. Predsa len, tisíce a tisíce ľudí chodiacich na potrebu niekoľkokrát denne muselo cítiť.

Z tohto pohľadu bola lepšia zima. No človek sa zase v tenkých a tvrdých háboch, ktoré nepriliehali k telu, triasol od zimy. Ničím výnimočným neboli omrzliny, zápalý pľúc, podchladenia.

Jedla nebolo nikdy dost. Ráno im podávali akúsi kávu, ktorá chuťou pripomínala skôr vývar zo žalud'ov. Na obed dostali chlieb s hnusnou čiernou mazľavou hmotou, vraj maslom. A na večeru bol vývar zo zvyškov, ktoré sa našli v kuchyni, často neosolený a nekorenený, aby ľudom nechutilo jesť. Lepšie bolo, ak jedli pomenej – predsa len, nakŕmiť desaťtisíce ľudí každý deň stálo nemalé peniaze.

Zima, hlad, nechutné jedlo, vši, ponížovanie, strach. To bol život v koncentračnom tábore.

„Sú tu podmienky nezlučiteľné so životom,“ pomyslela si už po neviem koľký raz Sára. A predsa len – v tábore bola už niekoľko mesiacov a zatiaľ stále žila. Je otázne, za akú cenu, ale žila...

Dopustila sa vecí, ktoré si predtým ani len nebola schopná predstaviť. Jej srdce zatvrdlo. Obrnila sa ľahostajnosťou, inak by to tu nezvládla – hoci predsa len všetky emócie nestratila. Niekedy ich však musela úplne vypustiť z hlavy.

Už počas prvých dní v tábore rýchlo pochopila, že ak chce prežiť, musí byť tvrdá. Zabudnúť na city, ohľady a hlavne – nikomu nedôverovať. Po týždni v koncentračnom tábore sa rozhodla pre prvý krok:

„Musím získať v baraku lepšie miesto,“ zaumienila si.

Ako novicke (obyčajnému muklovi bez akéhokoľvek postavenia), jej prináležalo najhoršie miesto na dolnej prični. Sára si rýchlo vyhládla paniu, čo už niekoľko dní ležala vysilená na hornej prični. Jediné, čo zvládala, bolo dostaviť sa za výdatnej pomoci susediek na apel alebo sedieť pred barakom. Sára vedela, že dni tej ženy sú spočítané. A pravdu povediac, nevedela sa ich konca dočkať.

Nespala už niekoľko dní, len aby tú chvíľu neprepásla. A to všetko len preto, že tá chudinka mala lepšie miesto. Sára ležala na dolnej prični, takmer na zemi. V zime tam bol príšerný chlad, ale to by zvládla. Problém bol inde.

Dolné miesta boli najhoršie. Ak sa ženy hore pomrvili, na Sáru padali pomedzi medzery v drevených pričniach prach a špina. No čo bolo horšie, niekedy aj hnis či krv z rán. A občas aj niečo viac...

Po prvom dni v tábore ju v noci zobudilo vlhko a prenikavý smrad. Ležala vo výkaloch a v moči – pochopila, že pani ležiaca vedľa nej zomrela. Zobudila ostatné ženy, ležiace na prični a spoločne mŕtvu vytiahli a položili na podlahu.

„Bože, zase je to tu zasvinené,“ vzdychla si čier-

novlasá Poľka. Bolo zrejmé, že sa s tým nestretáva po prvý raz.

Pod rúškom noci, v tme a chlade sa spoločne pustili do upratovania. Nemali toho veľa, s čím by mohli pričnu vyčistiť. Žene strhli z tela vrchnú časť pyžama, ktorú mala ešte suchú, a utreli do nej smradľavé tekutiny z dosák, na ktorých spali. Viac sa urobiť nedalo. Zašpinenú pyžamu hodili na zem na mŕtvolu a ľahli si spať.

„Och, dnes budeme mať viac miesta, dievčatá, vyspíte sa,“ zamrmlala Poľka spokojne a zvalila sa na pričnu.

Sára si uvedomila si, že toto otupenie citov bolo na účinkoch koncentráku asi najhoršie... Zniesli ste naozaj všeličo. A aj smrť vám už prišla ako niečo celkom bežné.

O týždeň neskôr sa žena na prični nad ňou pomohla. Nebolo nič príjemné, keď na Sáru stekal uprostred noci prúd smradľavého moču.

Ľudská dôstojnosť v koncentračnom tábore zažívala neuveriteľné poníženie. Hrdosť a citlivosť tu nič neznamenali a čím skôr ste sa týchto „zlozvykov“ zbavili, tým väčšie šance na prežitie ste mali.

„Nestihla som ísť v noci na latrínu,“ ospravedlňovala sa Säre vychudnutá blondínka s maďarským prízvukom, ležiaca nad ňou. „Aj som chcela, ale ak by som odišla, už by som sa nenapchala medzi sedem žien, s ktorými sa delím o pričnu. A potom by som musela byť do rána hore... alebo by sa mi ušlo

najhoršie miesto pri smradľavých latrínach. Tak som držala a napokon mi to ušlo. Prepáč...“

A potom so štipkou útechy dodala:

„Neboj, časom sa i tebe ujde lepšie miesto, musíš len vydržať.“

Sára nevedela, čo na to povedať, tak len mlčky prikývla.

Zaumienila si, že dolnú pričňu musí čím skôr zmeniť. Ďalšia noc ju o tom definitívne presvedčila. Zobudila sa na strašný výkrik ženy ležiacej vedľa nej.

„Panebože! Au, au, to bolí!“ kričala.

Sára netušila, čo sa stalo, kým sa nerozvidnelo. Ráno zbadala skazu na tvári ženy: potkany jej ohrýzli uši a nos! Už si zvykla, že tie mäkké potvory behajú po spodných pričňach, ale na to, aby ju zaživa ohrýzali, si zvyknúť nemienila!

Preto sa rozhodla, že nebude „držať“ a čakať na lepšie miesto, ale sama sa oň postará.

Keď si všimla si, že rapavá pani nad ňou má zápal pľúc, uvedomila si, že je to jej príležitosť. Počúvala, ako pokašliava čoraz viac, sípavo dýcha. Jej stav sa prudko zhoršil asi tak pred týždňom. V noci už ledva dýchala a Sára vedela, že to už nebude dlho trvať. Nadránom počula jej výdych naposledy.

Sára sa mätko vyvliekla zo svojej spodnej prične a potichu sa postavila. Priložila prsty na krčnú tepnu chorej ženy.

Necítila žiaden pulz. Počkala ešte päť minút a skúsila to znova. Nič.

„Prepáč,“ šepla a začala ženu ťahať za nohy.

Keď jej nohy viseli dolu z prične, chytila ju za ruky a snažila sa zvaliť ju na seba. Musela vynaložiť veľkú námahu, kým sa jej to podarilo. Nečakala, že vychudnuté telo bude také ťažké udržať. Alebo už tak veľmi zoslabla?

Sára sa zo všetkých síl snažila, aby mŕtva žena nespadla na zem, ale bola príliš ťažká a neforemná. Vyšmykla sa jej z rúk a spadla na chrbát. Ozvalo sa tupé žuchnutie, keď jej hlava silno tresla o zem a nevidomé oči sa na Sáru vyčítavo dívali. Za iných okolností by sa možno striasla, ale teraz nie. Teraz musela konať.

Ženy v hornej prični sa začali otáčať, akoby vyčítali, že je tam voľné miesto. A to Sára nemienila dopustiť. To miesto bolo jej!

Rapavú ženu nechala ležať na zemi. Ráno ju vynesie von a vojaci ju naložia do voza a odvezú. Teraz nemá čas sa o ňu starať. Jemne vkĺzla medzi ženy na hornej prični. Teraz už bolo toto miesto jej a nemienila sa oň nechať pripraviť.

Lebo napriek všetkému žiť chcela.

11. september 1938, Essen, Nemecko

Cez pootvorené okno fúkal vánok a jemne rozhojdal tiene sviečok voľne rozostavaných na komode v spálni. Hans pohladkal Sárine čoraz väčšie bruško. Do pôrodu ich druhorodeného dieťaťka ostávalo ešte niekoľko týždňov. Jeho žena priam prekviatala – skrásnela a tvár mala čoraz nežnejšiu, akoby v očakávaní veľkého zázraku. Vlasy jej zhustli a vytvárali mäkké prstence. Nevedel sa na ňu vynadávať.

Sára ho rukou objímala okolo hrude. Zahľadala sa na povalu a sledovala, ako tiene na bielom múre poskakujú, kľžu sa a vytvárajú záhadné obrazce. Páčila sa jej ich hra, vytvárala na stenách zlatistý kaleidoskop a tiene akoby sa objímali, vinuli po sebe a hladkali.

„Milujem ťa,“ šepala.

„Hmmm... ja tiež...“ rovnako pošepky odpovedal.

Ležali s Hansom v príjemnom tlmenom svetle vzájomne prepletení a na svet okolo nich pomaly padala tma. Dľaňou horúcou od lásky jej hladil krk. Sára si vychutnávala blaženosť, ktorú cítila. Noha jej muža prehodená cez jej nohu, jeho ruka pokrytá zlatistými chlpkami objímala jej šiju a dychom ju štekli na krku.

Príjemne ju zohrieval a upokojoval.

Chcela sa upokojiť, pretože svet okolo nej sa jed-